

Az elnyomás fokozatai

Hallgatom a rádiót. Március első vasárnapja van, délelőtt, ragyogó napsütés. A *Gondolat-Jel* című műsor megy éppen, benne Csoóri Sándor nyilatkozik és meséli el a Charta '77 képviselőinek bírágai pere ellen tiltakozó, 1979-ben zajlott hazai aláírásgyűjtési akció néhány epizódját. Bár a riportban erről nem esett szó, érdemes talán megemlíteni, milyen vonzóan „népfrontos” névsor volt ez, ahol Csoóri Sándor együtt szerepelt például az ES szerkesztői közül *Alföldy Jenővel* és *Váncsa Istvánnal*, vagy az akkor még életben levő *Rajk Lászlóval*, *Sulyok Mária-Val* és *Kálnoky Lászlóval*; nem is szólva az akció szervezőiről, *Eörsi Istvánról*, *Konrád Györgyről* vagy *Radnóti Sándorról*.

Bizony, különös dolgokat hallok Csoóri Sándortól ezen a szép kora tavaszi délelőttön. Megtudom, hogy ő beszélte le az akció szervezőit arról, hogy elvigyék a levelet *Illyés Gyulához*. Csoóri Sándornak becsületére válik, hogy ezt ő maga teszi közhírré, tisztelem is az őszinteségeért — csak az indítékait nem értem. Mert azon kívül, hogy úgy gondolta, „nem kell Illyést mindenbe belekevernünk”, más magyarázatot nemigen ad.

De ez még hagyján. Miközben odakint egyre vidtöbben kacag a napfény, hallunk ennél különbözőbb dolgot is. Nevezetesen, hogy *Kormos István*, *Nagy László* és *Püski Sándor* (!) együtt támadtak rá Csoórirra, amikor beszámolt nekik a történetekről. Féltreértés ne essék: nem az Ilyésről mondtak miatt. Ellenkezőleg. Azért, mert ekkor (1979-ben) az úgyis annyira elnyomott népi-nemzeti irányzat végre egy kis levegőhöz jutott volna, s most majd Csoóri föllépéséért együtt kell bűnhődnük. Egyedül Nagy

László változtatott ezen a véleményén, aki két napra rá azt mondta Csoórinak, gondolkodott a dolgon, és hogy immár hálás neki, mert talán Csoóri mentette meg a becsületüket. És följajlotta Csoórinak, hogy azontúl minden honoráriumát megosztja vele.

Az, hogy századunk egyik legnagyobb magyar költőjének is két nap kellett, míg ezt kimondta, bizony szomorú fényt vet a hetvenes évek hazai közállapotaira. De én nem is ezen voltam igazán megütközve. Nagy László mesebeli lényét, a költőt, aki szememben Weöressel és Pilinszkyvel valamely sajátos szentháromságot alkotott, annyira csodáltam, hogy ma is azt gondolom, tehetett ő bármit, úgyis száz évet kell várni, míg születik hozzá hasonló.

Engem az lepett meg, hogy a Csoóri Sándor által népi-nemzetinek nevezett irodalmi irányzat el volt nyomva.

Mivel nálunk az elmúlt évtizedekben egyetlen irodalmi irányzat sem fogalmazhatta meg magát lapban, folyóiratban (ami hátrányai mellett per se azzal a kétségbevonhatatlan előnnyel is járt, hogy az ember ugyanabban a lapban találta meg Weöres, Pilinszky, Örkény vagy Illyés műveit), ezért tulajdonképpen először is nem tudom, kikről van szó. Vajon ide számíthatom-e a népdalok és a rég magyar költészet nyelvét oly ékesen beszélő *Csanádi Imrét*? A népdállá vált versek szerzőjét, *Weöres Sándort*? Vagy — másfelől — ide kell sorolnom a kétszeres Kossuth-díjas *Juhász Ferencet*? Gyanítom, nem. *Netán Csurka István* volt elnyomott szerző 1979-ben, akinek a hetvenes-nyolcvanas években a Vigszínházban, a Pesti és a József Attila

Színházban egymás sarkára hágtak a bemutatói? Lehet, hogy tévedek és másokról van szó. Talán a Kossuth-díjas, és minden kritikus és előadóművész, valamint a közönség által rajongva tisztelt, már életében tizeszer példányszámokban kiadott Nagy László és a számos vers- és esszéketetét publikáló, több film forgatókönyvét jegyző Csoóri Sándor — aki egyébként 1979 óta tiszteletre méltó következetességgel vállalta többszöri bátor véleménynyilvánításának következményeit — voltak elnyomottak.

Nekem azért eszembe jut néhány olyan író és költő neve is, akik nemhogy Kossuth-díjat nem kaptak sohasem, de hosszú évekig, néha évtizedekig igen ritkán, esetleg csak szamizdatban vagy külföldön publikálhattak. Némelyik közülük éveket töltött börtönben, mint *Gáli József* vagy *Eörsi István*; *Konrád Györgytől* új regényt íthott vagy egy évtizedig nem olvashattunk. *Harasztí Miklóst* máig nem rehabilitálták. (1973-ban ugyanis írt egy *Darabbér* című, hazai könyvesboltban ma is hozzáférhetetlen szociográfiai művet, melyért később nyolc hónap fölfüggesztett börtönbüntetésre ítélték.) *Petri Györgytől*, akit a magyar irodalomkritika és a versolvasó közönség a hetvenes években szinte egyöntetűen a jövő, sőt, a jelen egyik nagy költőjeként üdvözölt, legálisan működő kiadónál 1974 óta, azaz 15 éve nem jelenhetett meg újabb kötet. Később néhány évre *Nagy Gáspár* neve is felkerült az eltiltottak listájára.

Ók sohasem hallottam elnyomottságról panaszkodni. Pedig a demokratikus jogokért folytatott küzdelemben ők is éppen eléggé népinek és éppen eléggé nemzetinek bizonyultak.